

3. Голов С. Чи перешкоджає П(С)БО 16 «Витрати» економічній роботі на підприємстві? / С.Голов // Бухгалтерський облік і аудит. – 2007. - № 5. – с.3-10.
4. Гуцаленко А.В. Прибуток: економічна сутність та еволюційні процеси формування / А.В.Гуцаленко // Агроінком. – 2005. - №7. – С. 26-32.
5. Дерій В. Проблеми обліку витрат і доходів підприємства та перспективи їх вирішення в Україні [Текст] / В.Дерій // Бухгалтерський облік і аудит. – 2008. - № 4. – С.7-11.
6. Сук А. Організація обліку доходів і фінансових результатів [Текст] / А.Сук, П.Сук // Бухгалтерія в сільському господарстві. – 2010. - №1. – С. 36-40.
7. Сук А. Організація обліку доходів і результатів діяльності [Текст] / А.Сук, П.Сук // Бухгалтерія в сільському господарстві. – 2007. - №15-16. – С. 37-49.
8. Огійчук М.Ф. Удосконалення методики формування прибутку у податковому обліку / М.Ф.Огійчук, Ю.С.Воскобійник // Агроінком. – 2006. - №7-8. – С.83-88.

УДК 657

ДО ПИТАНЬ ВИРІШЕННЯ АКТУАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ УПРАВЛІННЯ ТРАНСАКЦІЙНИМИ ВИТРАТАМИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

І.Б.Курлішук,

Луцький національний технічний університет, здобувач

И. Курлишук. «К вопросам решения актуальных проблем управления транзакционными издержками сельскохозяйственных предприятий». В статье рассмотрена сущность транзакционных издержек, их особенности в сельском хозяйстве, выделена их роль на развитие сельскохозяйственных предприятий.

I. Kurlischuk. «On the solution of urgent problems of control transaction costs of agricultural enterprises». In the article the essence transatsionnyh costs, their features in agriculture, highlighted their role in the development of agricultural enterprises.

Постановка проблеми. Суспільне буття складається із сукупності ділових та неформальних відносин - трансакцій. Вдома і на роботі, працюючи чи відпочиваючи, людина вступає у випадкові або ж заплановані, миттєві чи довгострокові, вигідні і програшні трансакції, що супроводжуються взаємними поступками, вигодами та втратами, делегуванням повноважень і відповідальності, ризиками. За умов глобалізації суспільства найціннішими ресурсами є інформація та час, що пов'язані між собою міцними зв'язками, бо ж чим коротший часовий відрізок проходить інформація від джерела її формування до джерела споживання тим доречнішою вона є, і тим ефективнішим є рішення прийняте на її основі.

Варто відмітити, що у повсякденному житті люди не шукають ціни трансакцій, у які вони вступають, не рахують позитивів та втрат від фактів їх виникнення, хоча дедалі частіше нарікають на непродуктивність та безрезультатність власних дій.

Підприємство ж характеризується сукупністю внутрішніх і зовнішніх трансакцій, що забезпечують можливість його функціонування за обраним напрямом, з дотриманням фундаментальних засад окресленої стратегії. При цьому для суб'єктів господарювання одним із актуальних питань є точне визначення розміру витрат та втрат, що, власне, супроводжують дії або ж бездіяльність працівників підприємства.

Аналізуючи численні напрацювання вітчизняних та зарубіжних науковців з питань пояснення природи трансакцій та витрат, що породжуються ними – С.І.Архієреєва, І.П. Булеєва, А.В.Біушкин, О.В.Ніколаєва, Р.Коуза, О.Уільямсона, Д.Норда, Н.Олсона та ін., можна зробити висновок про те, що у науковому співтоваристві дедалі частіше піднімаються важливі питання з'ясування природи тих витрат, що впливають на формування внутрішніх і зовнішніх відносин на підприємстві та визначають їх ціну у контексті вибору найвигідніших варіантів забезпечення життєдіяльності підприємства та управління ним.

Метою статті є визначення сутті поняття внутрішніх трансакційних витрат задля встановлення їх ролі та впливу на динамічні процеси розвитку сільськогосподарських підприємств в умовах обмеженості ресурсів.

Виклад основного матеріалу. Період фінансової кризи, що набула всесвітніх масштабів, у черговий раз, загострив проблеми браку усіх видів ресурсів. Питання скорочення витрат із збереженням звичайного господарського циклу та сталого трудового складу особливо гостро відчували сільськогосподарські підприємства, оскільки вони, нажаль, не змогли відшукати необхідних резервів для забезпечення цих процесів.

Вивчаючи досвід сільськогосподарських підприємств, можна зауважити, що основні потужні резерви зниження витрат приховані у внутрішніх накладних витратах, що здійснюються з метою:

- пошуку інформації в середині фірми;
- підготовки і прийняття управлінських рішень;
- оцінки якості ресурсів;
- вирішення внутрішніх спорів;
- розробки і підготовки корпоративних стандартів.
- формування взаємовідносин між працівниками усіх підрозділів, співвласників, акціонерів, пайовиків;
- забезпечення виконання посадових обов'язків та виробничих завдань, навчання, підвищення кваліфікації, перекваліфікації працівників;
- підтримки соціально побутових і культурних умов життя колективу підприємства та ін.

Логічно, що виділення подібних витрат, які у науковому лексиконі отримали назву трансакційних, як ключового фактору формування відносин у середині підприємства та підготовки і прийняття управлінських рішень, є неминучим, а їх розмір прямо залежить від об'єктивності та прозорості інформаційної бази.

Взаємовідносини між працівниками сільськогосподарського підприємства, що безумовно регламентовані посадовими обов'язками та персональною відповідальністю, суттєво впливають на формування управлінських рішень і їх виконання, та постійно перебувають під впливом неформальних відносин між людьми на селі. Складність управління ними, беззаперечно, зумовлена відсутністю мотивації до праці, що продиктована стереотипною залежністю покоління людей, що нині займають різні посади та виконують виробничі завдання. Крім того, не престижність роботи на селі та відсутність соціального пакету благ, створює катастрофічний кадровий брак, а сільськогосподарські підприємства змушені покривати власні потреби за рахунок людського потенціалу певної адміністративної одиниці (села або декількох сіл).

Зауважимо, що управління на відстані, коли виробництво знаходиться у селі, а адмін. апарат у місті, що може розв'язати кадрову проблему - не підходить подібному виду виробництва, бо ж віддаленість менеджера від нього і нерозуміння понять «жива маса», «приплід», «машино - день», «побічна продукція», «силосування», «ремонтний молодняк» і так далі, просто формалізує управлінські процеси, а не вирішує проблеми підвищення їх ефективності.

Крім того, наші спостереження свідчать про те, що сільськогосподарські утворення історично базувалися на тісних міжособистісних стосунках працівників, оскільки тут працювали цілі сім'ї, родини, друзі, знайомі. Тому і внутрішні трансакції, хоча і набули з часом документального закріплення (інструкції, накази, положення), протікали у дусі « я тобі, а ти мені», вказівки до виконання приймалися із часовими інтервалами, іноді формалізувалися, а іноді й просто ігнорувалися. Ситуаційному аналізу, визначенню глобальних наслідків власних дій для подальшої господарської діяльності підприємства, передували імпульсивні рішення направлені на підвищення особистого авторитету та рейтингу.

Для прикладу, реальний факт: за відсутності керівника повноваження по управлінню процесами збору врожаю пшениці та передпосівною підготовкою ґрунту було покладено на головного агронома підприємства. Варто відмітити, що працівник, що до того характеризувався високими професійними якостями та глибоким розумінням справи, забезпечувався підприємством транспортом, житлом, мобільним зв'язком, щорічним делегуванням на міжнародні і світові агро – виставки, для підвищення кваліфікації, оздоровчими путівками та, розуміється, пристойною заробітною платою, а його думка враховувалася при формуванні стратегії і тактики фірми.

Зазвичай, при обробці площ, що використовувалися для вирощування зернових, за відсутності комбайна із подрібнювачем соломи, використовується метод спалювання стерні. Проте такі дії можуть використовуватися лише у безвітряний день та за певного температурного режиму, з оборонням полів, за наявності пожежної машини на полі.

Не враховуючи вище перелічених моментів, агроном приймає управлінське рішення: на обмолочених площах спалювати стерню. Коли ж вогонь, під дією сонця і вітру, перекинувся на необмолочену пшеницю, дає вказівку водію вантажного автомобіля проїхати по полю, залишивши глибоку колію, тим самим сподіваючись зупинити вогонь. Проте, на середині поля вантажівка виходить з ладу, а вогонь, підійшовши до неї, спалює її вщент.

Аналізуючи дану ситуацію, що поволокла за собою великі втрати врожаю, спалений автомобіль, який не підлягає ремонту, загрозу кримінальної справи, втрати часу та енергії на згладжування зовнішніх і внутрішніх конфліктів та ін., можна констатувати той факт, що розглядаючи лише одного працівника, на утримання якого сільськогосподарське підприємство понесло чималі витрати, можна зафіксувати втрати економічних вигід від внутрішніх трансакцій, зумовлених не обдуманими і не скоординованими управлінськими рішеннями (див. рис. 1).

Варто відмітити, що подібні ситуації, які носять, безумовно, суб'єктивний характер, для сільськогосподарських підприємств не є рідкістю. Найчастіше вони зумовлені внутрішніми неформальними відносинами між працівниками (у селі вирізняються родинні зв'язки) та особистим бажанням працівників підвищити власний рейтинг.

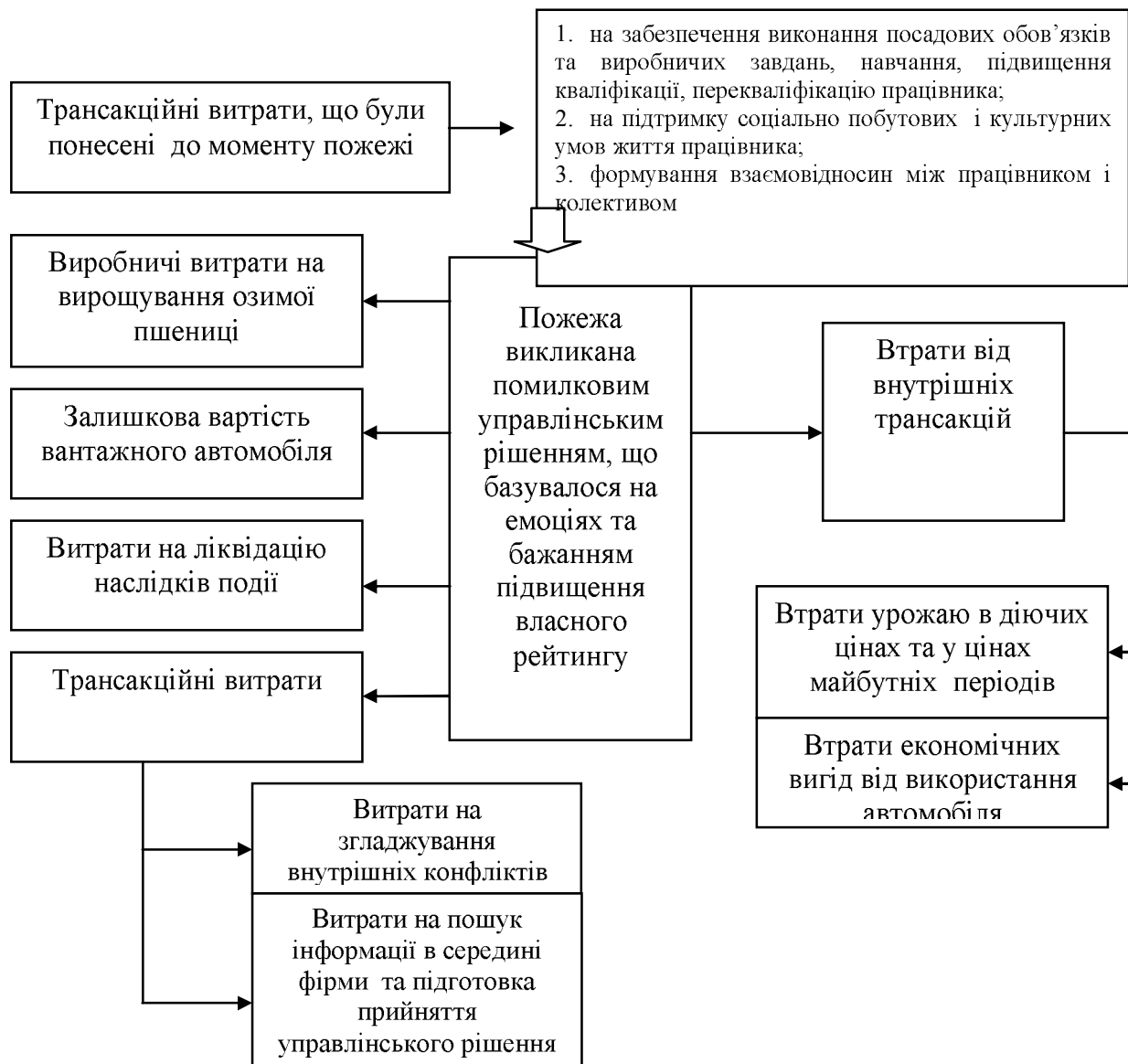

Рис. 1 Аналізи реальної ситуації, що спричинила виникнення трансакційних витрат і витрат.

Розглянемо ще одну конкретну реальну господарську операцію: три працівники сільсько-господарського підприємства - доярка, обліковець ферми та охоронець, які перебували у дружніх стосунках, домовилися щоденно недодавати при випоюванні телят близько ста літрів молока, а у вечері забирали його додому. Варто відмітити, що недопивання молока телятами відразу не можна зафіксувати візуально, проте це впливає на біологічний розвиток тварин і на її продуктивність у майбутньому. У глобальних масштабах такі дії прямо впливають на формуванням основного стада підприємства, вартість активів та обсяги прибутків від реалізації молока.

Коли ж внутрішня афера була розкрита, потяглася череда звинувачень, згладжувань внутрішніх конфліктів, звільнень, пошуку нових кадрів, навчання, замін і т.д. Як наслідок підприємство втратило трьох працівників, зазнало втрат крадіжки молока, яку можна оцінювати як і у діючих цінах так і майбутніх, понесло витрати на підбір і навчання нового персоналу та ін. подібне.

Такі втрати можна трактувати як трансакційні, оскільки вони виникли у наслідок внутрішніх взаємовідносин між працівниками, і у результаті порушення умов посадових інструкцій, усних домовленостей, вказівок і повноважень. Крім того, до моменту виникнення подібної ситуації, на працівників були понесені конкретні витрати, що були пов'язані із оплатою праці, яка виявилася не якісною, соціальними гарантіями, навчанням, підвищенням кваліфікації, культурним життям колективу та ін.

Зауважимо, що найбільш вагому частку трансакційних витрат і втрат від внутрішніх трансакцій, зумовлює не раціонально сформована організаційна структура сільськогосподарського підприємства та ієрархія підпорядкування, не визначене коло осіб, які мають право санкціонувати внутрішні операції та інформаційна асиметрія між відділками та підрозділами підприємства.

Формування інституту приватної власності, відокремлення власника від управлінця, розосередження центрів відповідальності дедалі більше актуалізують роль контролю внутрішніх трансакцій підприємства. Інформаційна асиметрія та наростаючий конфлікт інтересів менеджерів різних рівнів спонукає до розширення меж внутрішнього контролю та постійного моніторингу динамічно змінюваної поточної картини справ суб'єкта господарювання.

Крім того, доцільно зауважити і на тому, що більшість важелів контролю на сільськогосподарському підприємстві належить керівнику, а це забирає вагому частку часу, який би міг бути витрачений на виконання функцій притаманних лише йому. Наділення функціями контролю керівників відділків, ферм, бригад – центрів відповідальності, поволоче за собою відносну децентралізацію управління, часткову передачу повноважень, при цьому підвищить персональну відповідальність посадових осіб, та спричинить значні трансакційні витрати з формування внутрішніх відносин та забезпечення працівників.

Неефективність внутрішнього контролю у сільському господарстві, з поміж іншого, можна пояснити відсутністю можливості чіткого визначення його меж та ієрархічності - через недосконалість організаційної структури суб'єктів господарювання, і постійною присутністю зовнішніх факторів впливу на внутрішні процеси (природно кліматичні коливання та не прогнозовані політичні події).

Вихід із такої ситуації може приховуватися у тотальній перебудові організаційної структури сільськогосподарського підприємства, оптимальному поєднанні місцевих та найманих працівників задля уникнення тісних панібратських відносин, що сприяють зловживанням, внутрішнім конфліктам, непродуктивним трансакційним витратам та втратам від внутрішніх трансакцій.

Варто відмітити, що при подібних фундаментальних змінах можна фіксувати значний ріст трансакційних витрат, проте у подальшому є ймовірність їх поступового зменшення та уникнення різного роду втрат у тому числі і трансакційних. Крім того, доцільно мінімізувати кількість усного висловлення завдань та вказівок керівників підлеглим. Документальне підтвердження фактів видачі конкретних вказівок та делегування повноважень, безумовно, свідчить про планомірність діяльності та прогнозованість дій працівників усіх ланок, та, поміж тим, значно підвищує рейтинг управлінця в очах колег та вищого керівництва. Проте, зауважимо, що важко дати рецепт поведінки в усіх господарських ситуаціях, тим паче, передбачити поведінку людини у кожен конкретній момент. Тому і мають місце оперативність, здатність примати ефективні рішення за різних умов (виробничих, погодних чи політичних). А усе вище перелічене у своїй сукупності дозволяє уникнути виникнення додаткових трансакційних витрат та необґрунтованих втрат.

Висновки. Ціна зовнішніх та внутрішніх трансакцій сільськогосподарських підприємств може бути виміряна витратами, понесеними задля їх здійснення, їх якість – економічними вигодами, що формуються у результаті подібних операцій. Трансакційні витрати є платою підприємств за недосконалість ринків, а їх величина залежить від оптимального співвідношення внутрішніх і зовнішніх трансакцій підприємства та інформаційної прозорості оточуючого економічного, політичного і соціально – культурного середовища.

Список використаних джерел:

1. Економічна енциклопедія: У трьох томах/ Ред. кол. С.В. Мочерний та ін. – К.: Вид. центр «Академія», 2001. - Т.2. – 848с.
2. И. П. Булеев, О.В.Шепеленко. Сущность трансакционных издержек в рыночной экономике// Научные труды ДонНТУ. Серия: экономическая. Выпуск 70. - 101 – 106с.
3. А.В.Биушкин. Роль трансакционных издержек в процессе совершения сделок 189 – 183с.
4. Е.В.Николаева. Влияние трансакционных издержек на эффективность современной корпорации// Вестник Челябинского государственного университета. Экономика. Вып.18.- 133 – 138с.

УДК 657.421.3

**ОЦІНКА ВИГІДНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ
У НАУКОВО-ДОСЛІДНИХ ГОСПОДАРСТВАХ**

*І.М. Лепетан, старший викладач
Вінницький національний аграрний університет*

I. Lepetan «Assessing benefits from the use of intangible assets in research farms». The benefit of the use of intangible assets is considered in the article and the model of estimation asset benefit is developed.

И. Лепетан «Оценка выгодности использования нематериальных активов в научно-исследовательских хозяйствах». В статье рассмотрена выгодность использования нематериальных активов и разработано экономико-математическую модель оценки выгодности использования нематериальных активов.

Постановка проблеми. В умовах ринкового середовища в Україні для підприємств аграрної сфери дедалі важливішу роль відіграє інноваційна діяльність. Створення та впровадження нових ідей і технологій гарантують підприємствам фінансову стабільність та отримання економічних вигід у майбутньому. Все це привело в аграрному секторі до появи нового об'єкта бухгалтерського обліку – «нематеріальні активи», які надають підприємству довгострокові права та переваги.

Цінність нематеріальних активів полягає, перш за все, у одержанні правовласником доходу від їх використання. Набуті майнові права власності на сорт рослин або породу тварин науково-дослідні господарства мають право використовувати на власний розсуд: передавати майнові права іншим підприємствам або використовувати їх у власній господарській діяльності. Тобто нематеріальний актив повинен приносити економічну вигоду.

Дослідження обліку нематеріальних активів вказує, що науково не опрацьованим залишається питання оцінки вигідності використання нематеріальних активів, що і зумовило актуальність дослідження.

Метою статті є вивчення стану вигідності використання нематеріальних активів та розробка моделі оцінки вигідності використання нематеріальних активів у науково-дослідних господарствах.